

Za nedeljski „razgled po domovini“

Zemlja in ljudje na našem Dunaju

Pogled v skrito slovensko vasico v škofjeloških hribih

Pogled na Bukovščico, farno središče. Ob strani: »vodovod«.

Naši predniki so rekli: Kdor hoče iti na Dunaj, mora pustiti trehuh, kut ga mi tu mislimo, ali pa so mislili tistega, ki za kmečke noge in denarnico ni bil prav zidan in je bilo treba pred njim jermen zožiti za nekaj lukenj. Na ta Dunaj, ki ga imamo mi v mislih, greš lahko tudi s trebuhom, poleg dobre volje je treba le še nekaj sapa, da ti jo breg ne vzame. Sicer pa ni nobena posebna umetnost, priti na Dunaj in se nagledati njegovih vrtov, skromnih njiv in širokih gozdov in obiskati vse tri raztresene domačije, ki pod Dunaj spadajo.

Zelo se ni žel razvila fotografija, toda Dunaja še nihče ni ujel na sliko in ga še zlepa ne bo. Mogoče bi ga dobili na eno sliko kvečjemu z letala, sicer je pa nemogoče. Tri domačije — to je ves Dunaj in te stoje tako vsaka na svojem bregu, da moraš na vsako posebej vreči očel. Ni znano niti to, ali je veliki Dunaj vzel ime po tej vasi ali narobe. V Bukovščici, kamor tudi Dunaj spada, imajo sicer farno »kronico«, kjer je do vseh podrobnosti popisanih ves sestav »fate«, o izvoru imen pa ne govori. Tudi Dunajčani si ne belijo glave z imenom svoje vasi, živijo v teh bregovih kot je živelo že stoletja rodov, poleti v soncu, pozimi v vetrovih, za dežjem vselej sonce pride in tako življenje Dunaja varno teče v narodno občestvo kot curek studenca v čeber. Tudi tu je doma vse, kar človeka spremlja: veselje in žalost, trpljenje in mir, sreča in »vpe« narobe. Dunaj ni nobena tujkoprometna senzacija, redko kdaj zaide sem kaka noga, ki ni iz bukoviške fare doma, ker leži že toliko od »velike ceste«, da gredo nedeljski sprehodniki pod njim na avtobus, ki vzdiguje prah od železnikov pa do akofije Loke. Vasiča sama pa ne vpije in ne vabi, mirno čepi v svojih bregovih, kakor so jo posadili neznani predniki. Zato je neznana, zlasti odkar je oblast tudi vaščanom Dunaja naročila, da si ne smejo hišnih števil sami pisati nad vrata, ampak morajo imeti — menda zaradi tuijskega prometa — pločevinaste tablice, na katerih pa ni več »Dunaj«, ampak »Bukovščica«. Ljudska govornica pa še ve za ta Dunaj in bo še dolgo vedela in v preteklosti živi in zemljiška knjiga je pozna in poštenjaki so prišli samo »ponedeljkarji«, ki pa so preminuli. Ob nedeljah izvabi Dunajčane in Dunajčanke zvon sv. Klemenca, ki poje v dolini in vabi poljanke in gorjance z vsega venca bregov — ta-

krat se spuste mimo njiv po stezi skozi gozd in so v pičli pol uri pri farnem središču. Med tednom se po isti poti spuščajo otroci, ki jim na hrbtu odskakuje torbe s knjigami — to so dunajski šolarji, ki imajo tudi svoje z zakonom priznane počitnice. Te počitnice so toliko ločijo od šole, da je takrat bolj treba prijeti za delo doma, okrog živine in po polju — na Dunaju morajo vsi prijeti za delo, sicer ni kruha.

Dunajčani živijo največ od lesa in živine. Polja so skromna in le v dobrih letinah dajo toliko žita, da ga ni treba kupovati. Kadar pa je zastoj v lesu, pa usahne najmočnejši vir dohodkov in takrat se je treba potov v trgovino kar nekoliko odvaditi. Takrat si mora pač vsaka domačija pomagati sama, da preživi ves rod, tudi tiste najmlajše, ki na Dunaju dobro poganjajo in nič ne vprašujejo, kje se kruh dobi — imeti ga hočejo. Ti so največji krivi in največje veselje Dunaja. S svojim vršičem poživljajo bregove, sproti pobirajo sadje pod drevmi, kar odpade zrelega — kadar ga jim že pred njimi ne obere pomladanska slana ali vetrovi ne otrsejo cvetja. Pa se tudi to na tem slemenu rado zgodi in takrat ni sadja še za pod zob ne, kaj šele za kuho ali sušenje. Toda rod se tudi takim stiskam krepko upre in počaka boljših letin. Takrat se pa vse popravi.

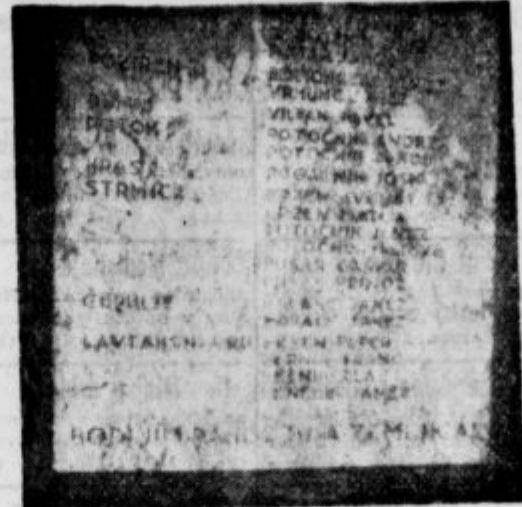
Naj bo ime vasiče še vedno v čislno, platnena srajca je na Dunaju edni jed v čislno. Čeprav zemlje še za žito primanjkuje, vendar še sejejo lan, ker je ceneje srajco doma pridelati kot pa kupiti jo. Tudi kupljena za to delo tu gori ni dovolj trpežna, tu se statve in Peter vse zime presedi za njimi. Od blizu in daleč — prav do Prtovca in Dražgoš — nosijo vreče klopčev, da ima zadnji kralec — tem okoliš vso klopčev snovati. Njega dni je bilo to vse drugače. Statve so bile v vsaki hiši, v močnejših celo po več. Vsi moški so znali tkati in so med seboj tekmovali, kdo umee natkati lepše platno. Pred cerkvijo so ti domači izdelki prišli kot na razstavo, tu se je vse ocenilo in po vsej fari je šel glas o

Postar Peter a svojim »Tarzanom«.

mojstru, ki je najboljši znal skriti vozle in je dal izpod statev najbolj gosto platno. Tako noben moški ni imel časa časa iti v tovarno, nobenemu ni bilo treba iti po svetu, vedno je bilo dovolj dela doma — poleti na polju, pozimi za statvami. In ženske so predle cele noči. V vsaki hiši so ob pesmi in pripovedovanju resničnih in neresničnih zgodb brneli kolovrati, da je bila vsa hiša polna mehkih kosmičev, ki so se predicam izpod stropov dvigali pod strop. Danes tega življenja tudi na Dunaju ni več v takem obsegu. Mineva, ker je od nekdaj prišel nad deželo drug čas z drugimi potrebami. Le za silo se je še obdržalo platno — do konca tega rodu. Potem pa ne bo več ljudi, ki bi znali obleko pridelati iz zemlje — ako ne pride vmes kaj hujšega, kar bi lan priklicalo iz preteklosti nazaj na naše njive. Tistega »kaj hujšega« nas pa Bog obvaruj, pa čeprav bi lan vrnil nazaj.

Pa ni se motil, kdor bi mislil, da je Dunaj bogve kje daleč za božjim hrbtom ali da vlada na Dunaju samosvoje življenje brez zveze z ostalim svetom. O, tudi na Dunaju vse vedo, kaj se po svetu godi. Ni ga dogodka, ki ga ne bi premelevali v pogovorih in povedali o njem svojo sodbo. In s teh bregov je miren razgled, tu človek ni v taki gneči in misli ne butaje z vseh strani vanj, zato je tu čas za premislek in pamet.

Del spomenika v vojni padlim v Bukovščici. Med vami, ki so dale svoje živote, je vklesan tudi Dunaj (drugi od zgoraj navzdol).

In Dunajčani vedo, da je danes v svetu tako, da vsak napeljuje vodo na svoj mlin — če bi vode ne bilo, bi pa mlina ne šli, to je zaključek vsega premišljevanja o našem času. In če ti še to povedo, da je »sedaj precej zavezanec, moraš imeti dosti, točnejšega govorjenja pa še v dolini ni.

Najbolj se pozna te kraje postar Peter iz Sele, ki jih obišče po trikrat na teden in prinese vedno kaj novega. Že 15 let hodi po vseh teh vaseh kot postar, prej pa je hodil kot občinski sluga. Prvič je šel na pot 1. oktobra 1895, letos bo torej minulo že 44 let, kar je na tej poti. On je prav za prav največ na cesti. Vose teden ima lepo razdeljen, da je vsaka vasa pogodbena po Selcih deležna njegovega obiska. S sinom sta si razdelila ves okoliš in se vrstila dan za dnem. Ko je eden na eni strani Selščice, drugi obira vasi po drugi strani. Naslednji dan pot zamenjata — takoj drugi teden za tednom, poleti v vročem solncu, jeseni in deževjih in v snegu pozimi. Trd je ta kruh, toda kruh je. Oba skupaj prineseta domov konec meseca 750 din, da družina, kolikor jo je Petru še ostalo doma, živi. Peter je že v letih, 65 jih nosi s seboj po teh potih s pošto torbo čez ramena in njegov »Tarzan« hodi z njim. Tako se vzdržuje krogotok življenja, dokler nam je dano. Tisto leto, ko je on šel prvič na pot kot občinski sluga, je Ljubljano potres skoraj podrl. Tudi v Selcih se je močno streslo, pa je Peter hitro pomiril vso sosesko, ko je šel dan zvonit, da so vsi vedeli, da se zvonik še ni podrl in da še ni konec sveta. Z leti pa je tudi ta strah minul in ljudje so se spet navadili trdo stati na svoji zemlji.

Zgodovino Dunaja pa še najbolj ve 81 letna Gartner Helena, ki je danes najstarejša Dunajčanka. Veliko je že mati skusila, dobrega in hudega — vse se v enem življenju izvrsti nad človekom. Mladost ji je tekla v Pozirnu, potem je kupila na Dunaju sedanji dom, ki je najbližje dolini. Vse življenje se ni oddaljila od tega mirnega kota škofjeloških hribov, zato pa tudi pozna vse vasi in za vsako hišo ve vso vrsto rodov. Kljub visokim letom je mati še trdna in se tudi hoje v breg ne ustraši. Vse nadloge pomni, kar jih je kdaj prišlo nad naše ljudstvo in so zašle tudi v ta kot. Bile so bolezni in lakote in suše, bila so leta, ko je zemlja ožgana zjajala in čakala kaplje dežja, jeseni pa ni bilo kaj vzeti z nje. Takrat so bile zime trde, vsako skorjo kruha je bilo treba dvakrat obrniti, preden jo je človek použil. Pa tudi to mine in se obrne na bolje. Človek veliko prenese, veliko zmore. Sedanji rod prav za prav zelo malo ve, kako so ljudje nekdaj živeli. Tudi na Dunaju se je veliko spremenilo, le zimski sneg, ki globoko zamele vsa pomena, je še ostal stari znanec, ki leto za leto oblastno pokrije bregove in obtežuje pot. Vmes se vrstijo smrti in rojstva, žalosti je veliko, nekaj pa tudi smeha, da človek ne omaga, v tem pa rod odraste in po življenju obdelan obdeluje zemljo.

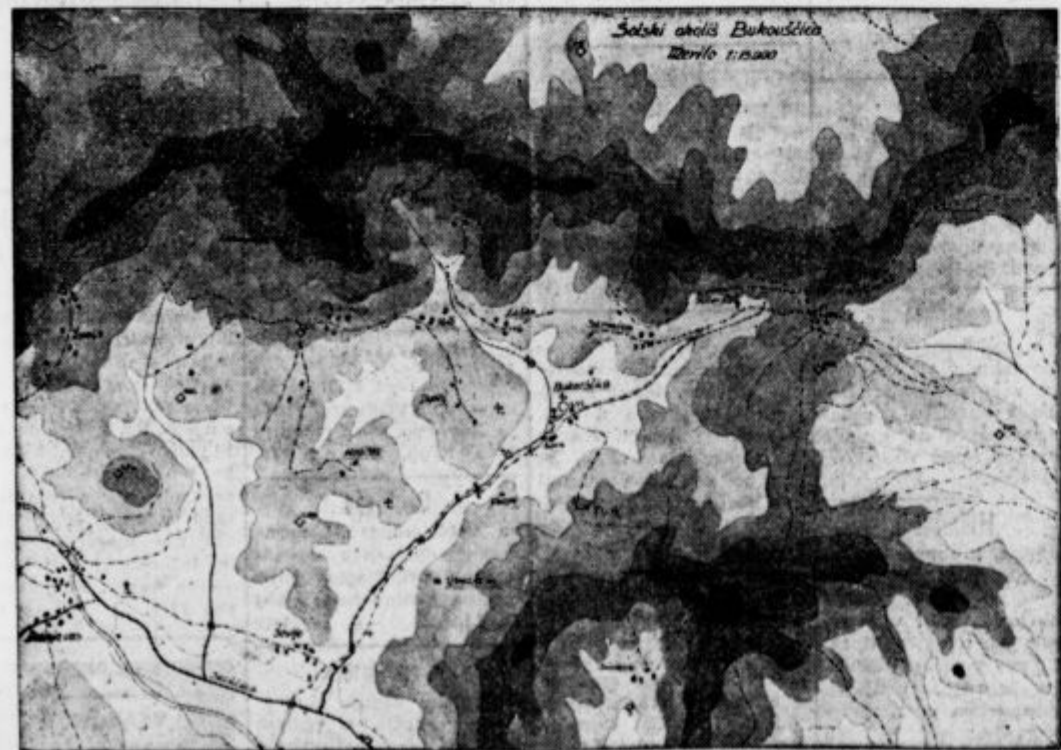
Tak je ta Dunaj. Skromna vasiča, ki spada pod Bukovščico. Svet je ves gorjanski, čeprav do doline ni tako daljva. Ravno je samo v hiši, toliko, da se otroci hodijo nauče, zunaj je na vse strani strmina. Ljudje pa pravijo, da »ni hujšega klanca kot je breg«. Kdor se hoče tu pre-

živeti, mora delati trdo — pa se Dunajčani preživljajo že od pamтивеke. Kdor ima močno vzdržno živino, že se zmaguje koristista pota iz gozdov in z njiv, kdor pa te nima, se mora upreti s hrbtom. nGoj na hrbtu doli, snopje na hrbtu gori — tako se prenese vse, strelja in drva in vse, česar je pri hiši treba. Ko bi tisti, ki si izmišljujejo razne telesne vaje, vedeli, kako se hrbet utrdi, če dan za dnem jezdi na njem težek koš, bi se gotovo ne držali tako učeno, saj je stvar obratno tako zelo preprosta. V tem delu se telo ohrani zdravo in trpežno, dokler se ne zarije vanj želo konca. Takrat zvon sv. Klemenca z Bukovščice zadnjikrat povabi utrjene Dunajčane k sebi v konec doline, kjer je na božji nivi ravnega prostora za vse. Tako je nam vsem usojeno in tako gremo. Vse pa oklepa venec gozdov in občestvo vernih, ki sega nazaj po tiste, ki so bili, in za tistimi naprej, ki prihajajo.

Na ta Dunaj prideš paš. Tu ni nobene pomoči, ne visok rod ne poln žep. Na Dunaj se ne pripelješ, prenašajo pa samo mrličje. Vasiča leži v tistih škofjeloških hribih, kjer je polno vasi s čudnimi imeni, katerim ne veš izvora: Virmaše, Dorfarje, Forme, Vešter, Knappe, Selje, Poziren — same vasi, kjer živi naš rod kot v raznih »Slovenskih Bistricah« in »Gradcih«, pa jim je preteklost dala taka imena. Kdo bi se pritoževal — sedaj so naša in bodo taka ostala. Na Dunaj se lahko spustiš od treh strani: iz Kranja preko Sv. Jošta, čez Čepulje in Strnico in si v dobri uri v Bukovščici. Iz Škofje Loke stopiš na cesto proti Železnikom, po dobri uri hoda si v Bukovčici; ob koncu te vasi zaviješ na desno po mostu čez Selščico in si že na bukoviški cesti, ki te skozi Ševlje in Knappe spet pripelje v Bukovščico. Knappe so po farni kroniki dobili ime še takrat, ko so v Železnikih cvetele železarnice. Tu so bili rudniki, rudarji so ustanovili naselbino in ji po svojem delu dali ime. Tako so Knappe ostali, ko o rudnikih in rudarjih že zdavnaj ni sledi. Iz Knapov ali Bukovščice te zložna gozdna pot pripelje naravnost na Dunaj. Brez vpraševanja pa na slovenski Dunaj tudi ne prideš, vprašaj pa šele v Knapih, ker prej nihče ne ve zanj. Za srečo vsem popotnim ljudem so na steno farne cerkve v Bukovščici naslikali velikega sv. Krištofa, ki ga ugledaš že od daleč — po tistem starem pregovoru: »Srečno boš hodil, če boš sv. Krištofa videl.«

Najstarejša Dunajčanka, 81 letna Gartner Helena. Spodaj so pa najmlajši Dunajčani.

Zemljevid šolskega okoliša Bukovščice. Na levo od Bukovščice leži vasiča Dunaj. Zgoraj v desnem kotu Sv. Jošt nad Kranjem, spodaj čez levi kot cesta iz Škofje Loke v Sele in Železnike.

Človek zgorel pred množico gledalcev

V Sanghaju se je pred neke dni predveliko množico gledalcev, ne da bi mu kdo mogel kaj pomagati. V tem velikem kitajskem mestu je tudi zakonito predmestje, kamor si ne upa nobena policija, red vzdržujejo prebivalci sami, precej po načelih močnejše pesti in bistroumnejše zvijače. V tem delu se je naselil cirkus »Bi Ba Bo«, ki pa nikakor ni mogel k svojim predetavam privabiti kaj prida gledalcev. Da bi poizvil obisk, si je najel tri ruske emigrante, ki so se zbrali iz raznovrstnih poklicev in so kot »ruski trio« hodili po svetu, da so se preživljali z raznimi cirkusnimi umetnijami. Najprej so se razkazovali le kot telovadci, na Kitajskem pa so se naučili nekaj najbolj drznih vaj v gugalnici. Se je pri predetavi prišla vrsta njihova točka, se je eden izmed njih povzpela na gugalnico, drugi, ki je bil nekdaj elektromonter, pa je aklopi tok za razsvetljavo in pogon gugalnice. Po nekaj emilih vajah pa se je akrobat v gugalnici zapletel v melične električne napeljave, ki niso bile zadostno izolirane. Zadel ga je električni tok, ki ga je takoj omamilo. Pa ni padel iz gugalnice, ampak se je čimdalje bolj zapletal med žice. Preden so se gledalci zavedli, kaj se dogaja, se je akrobatu že vnela obleka. Zgorel je vprico polnega prostora. — V tem delu Sanghaja ni oblasti in nihče nesreče ne preiskuje. Naslednji večer so isto točko ponavljali kot »ruski duet«.

Izletnikom poravnal račun

Nedeljski izletniki so imeli izredno veselje dražiti nekega kmečkega fantiča, ki je bil take zunanosti, kot da mu v glavi ni vse v redu. Zlasti lasje, dečkeaste barve, so mu kot gosto trnje štrleli v zrak. — Nekoč se je epet postavila preden razigrana družba izletnikov, ki so na račun njegove zunanosti zbijali šale. »Veš, Janče,« pravi eden izmed njih, »laše imaš pa take kot kup čena.«

»Tako,« odgovori Janče, »sedaj šele vem, kaj je vedno toliko oslov okrog mene.«

Žena na mestu

Martin se zgodnje pijače ni branil. Tudi njegova žena mu škromnih požirkov ni očitala; precej pa si je prizadevala, da bi takih »krepčil« ne bilo preveč.

Nekoč je Martin šel na potovanje, preko Trata v Rim. Zna mu je dala na pot steklenico dobrega žganja. Ob slovesu pa ga je steklenica izvabi in seže po njej. Že jo je začel odvijati, ko mu pade pred nogo majhen lietič. Pobere ga — pisava njegove žene. Prebere: »Martin, Martin! Kaj si mi obljubil pred petimi minutami? Kje si ti in kje je še Trata!«